

**Πώς εκτελέστηκε η αεροπειρατεία
της 8ης Νοεμβρίου 1968. Πειρατές
για την ελευθερία στον αγώνα
κατά της ελληνικής χούντας***

ΜΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΔΟΣΜΕΝΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΗ ΔΕΛΗΟΛΑΝΗ

Η ιδέα ήταν δική μου. Μου γεννήθηκε κατά τη διάρκεια της μεγάλης κινητοποίησης που είχαμε οργανώσει στην Ιταλία για να σώσουμε τη ζωή του Αλέξανδρου Παναγούλη. Η ομάδα μας είχε ενεργοποιηθεί ήδη την επομένη του πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου. Ο πιο σημαντικός αγώνας όμως που είχαμε δώσει μέχρι τότε ήταν εκείνος υπέρ του Παναγούλη, τον οποίο θεωρούσαμε σύμβολο εκείνης της έστω περιορισμένης αντίστασης που είχε εκδηλωθεί μέχρι τότε στην Ελλάδα. Οι συνθήκες κράτησης του Παναγούλη ήταν πραγματικά απάνθρωπες. Τον είχαν βασανίσει με ιδιαίτερα

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΣΙΩΝ

Δημοσιεύουμε σε αυτό το τεύχος τη μαρτυρία του Ιταλού δημοκράτη Ουμπέρτο Τζόβινε στον Δημήτρη Δεληολάνη για μια σημαντική στιγμή της διεθνούς κινητοποίησης εναντίον της ελληνικής χούντας. Πρόκειται για την αεροπειρατεία που οργάνωσε και εξετέλεσε στις 8 Νοεμβρίου 1968 ο ίδιος ο Τζόβινε, μαζί με τον σύντροφο του Μαουρίτσιο Πανίκι, σε αεροσκάφος της Ολυμπιακής ενώ εκτελούσε πτήση Νέα Υόρκη - Αθήνα, με ενδιάμεσο σταθμό στο Παρίσι. Το κείμενο που δημοσιεύουμε εδώ αποτελεί κεφάλαιο από το βιβλίο Πειρατές για την Ελευθερία που θα κυκλοφορήσει από τον εκδοτικό οίκο Bietti του Μιλάνου.

άγριο τρόπο και στο τέλος κινδύνευε να τουφεκιστεί. Η υπόθεσή του είχε συγκινήσει τη δημοκρατική κοινή γνώμη της Ευρώπης. Δικαίως, θα έλεγα: τα βασανιστήρια που υπέστη ο Παναγούλης ήταν κάτι το πραγματικά απάνθρωπο.

Τώρα που ξέρω κάτι παραπάνω για το τουρκικό καθεστώς, μπορώ να πω ότι ήταν «τουρκικού τύπου» βασανιστήρια. Βαρβαρότητες, όπως η περιβόητη «φάλαγγα», αποτελούσαν κληρονομιά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δεν ανήκαν στην παράδοση της Ελλάδας. Οι χουντικοί ήλπιζαν ότι τελικά ο Παναγούλης θα λυγίσει και γι' αυτό και τον κράτησαν ζωντανό. Ο Παναγούλης όμως δεν λύγισε. Βεβαίως, ακόμη κι αν μιλούσε, δεν είχε και πολλά να πει. Δεν υπήρχε καμία οργάνωση πίσω του, δεν θα μπορούσε να αποκαλύψει τίποτα.

Τότε είχε προκαλέσει μεγάλα ερωτηματικά και η στάση που είχαν κρατήσει οι Ισραηλινοί. Ο μεγαλύτερος αδελφός του Αλέκου, ο υπολοχαγός Γιώργος Παναγούλης, είχε σκοτωθεί κάτω από μυστηριώδεις συνθήκες και οι Ισραηλινοί δεν μπορούσαν να μην γνωρίζουν τι ακριβώς συνέβη. Είχε λιποτακτήσει και ζητήσει πολιτικό άσυλο στο ιταλικό προξενείο στην Κωνσταντινούπολη. Εισέπραξε πάμπολλα όχι και τελικά εισήλθε παράνομα στο Ισραήλ, προερχόμενος από τον Λίβανο. Εξαφανίστηκε ενώ επέβαινε στο πλοίο Άννα Μαρία, που ταξίδευε από το Ισραήλ προς τον Πειραιά. Το πτώμα του δεν βρέθηκε ποτέ.

Σε αυτό πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι το Τελ Αβίβ ποτέ δεν είχε καταδικάσει το δικτατορικό καθεστώς στην Ελλάδα. Είχε λοιπόν δημιουργηθεί η πολύ βάσιμη υποψία ότι η χούντα συνεργαζόταν με το Ισραήλ, ή τουλάχιστον με τις μυστικές υπηρεσίες του.

Αντιμετωπίζαμε λοιπόν αυτόν τον πολύ συγκεκριμένο κίνδυνο, να τουφεκίσουν από τη μια στιγμή στην άλλη τον Παναγούλη. Ενεργοποιήθηκε το Συμβούλιο της Ευρώπης και σε αυτό συμβάλαμε πολιτικά κι εμείς. Το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα υποστήριξε με θάρρος σε πανευρωπαϊκό επίπεδο τη διαδικασία εναντίον της Ελλάδας που ξεκίνησε το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η ιταλική κυβέρνηση έδωσε τότε πραγματική μάχη, μαζί με άλλες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, όπως τη γαλλική και κυρίως εκείνες των σκανδιναβικών χωρών και την ολλανδική. Βεβαίως, τότε, όπως και τώρα εξάλλου, το Συμβούλιο της Ευρώπης δεν έπαιζε και τόσο σημαντικό ρόλο. Σε αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση όμως κατάφερε να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, διότι του προσεφέρθη η μοναδική ευκαιρία να καταδικάσει διεθνώς το καθεστώς της χούντας.

Σε ό,τι μας αφορούσε, με την αεροπειρατεία θέλαμε να δώσουμε έμφαση σε δύο στοιχεία. Αφενός, ότι υπήρχε ένα κίνημα έμπρακτης αλληλεγγύης στον ελληνικό λαό. Αφετέρου, να αποδείξουμε στους Ευρωπαίους ότι

το καθεστώς δεν ήταν τόσο ισχυρό όσο έδειχνε. Θέλαμε να κάνουμε ό,τι περνούσε από το χέρι μας για να αποδείξουμε ότι το καθεστώς ήταν αδύναμο, όπως και ήταν στην πραγματικότητα. Σήμερα είμαι βέβαιος ότι αν υπήρχαν πολλές ομάδες σαν τη δική μας, αν ήμασταν πολλοί, θα είχαμε πετύχει πολύ περισσότερα πράγματα. Η χούντα ήταν πραγματικά αδύναμη. Χρειαζόταν όμως περισσότερη οργάνωση, περισσότεροι αγωνιστές στην Ιταλία και σε όλη την Ευρώπη. Η χούντα φρόντισε να συλλάβει αμέσως όλους τους ηγέτες της ελληνικής αντιπολίτευσης, άρα ήταν πολύ δύσκολο να εκδηλωθούν αμέσως μέσα στην Ελλάδα πράξεις αντίστασης. Εκδηλώθηκαν αργότερα. Στο μεταξύ όμως έπρεπε να κάνουμε γρήγορα κάτι για να σώσουμε τη ζωή του Παναγιώλη.

Το σχέδιο αεροπειρατείας ήταν πολύ πιο περίπλοκο από εκείνο που είχαμε επεξεργαστεί τους προηγούμενους μήνες, την επιχείρηση Πολύκαστρον¹. Η αεροπειρατεία απαιτούσε λίγα άτομα κι ελάχιστο χρόνο προετοιμασίας. Από την άλλη, δεν υπήρχε αυτή τη φορά ο κίνδυνος οι εξελίξεις στη διεθνή πολιτική επικαιρότητα να τα τινάξουν όλα στον αέρα, όπως συνέβη με την επιχείρηση Πολύκαστρον.

Είχα ήδη στη διάθεση μου το κομάντο, μια ήδη εκπαιδευμένη ομάδα, έτοιμη για δράση. Συνολικά, μπορούσα να βασιστώ σε περίπου είκοσι άτομα. Ήταν όλοι τους Ιταλοί. Από αυτούς, οι δώδεκα ενεπλάκησαν με τον άλφα ή βήτα τρόπο στην αεροπειρατεία. Ήταν όλοι τους σοσιαλιστές, όπως κι εγώ, άλλοι μέλη του κόμματος, άλλοι συμπαθούντες. Το πιο επικίνδυνο μέρος θα έπεφτε στις πλάτες δύο μόνον ανθρώπων. Αν ήμασταν περισσότεροι, τότε πολλαπλασιάζονταν και οι κίνδυνοι. Έπρεπε λοιπόν να βρω τον κατάλληλο άνθρωπο για να έρθει μαζί μου επάνω στο αεροπλάνο. Έπρεπε να είναι πειθαρχημένος, υπάκουος, εκπαιδευμένος και με γερό νευρικό σύστημα. Ο κατάλληλος άνθρωπος ήταν ο Μαουρίτσιο Πανίκι.

Όταν αρχίσαμε την προετοιμασία, οφείλω να ομολογήσω ότι η επιχείρηση ήταν πολύ πιο σύνθετη απ' ό,τι είχαμε αρχικά φανταστεί. Η μεγαλύτερη δυσκολία ήταν να αποφύγουμε να μας αιχμαλωτίσουν επάνω στο αεροπλάνο. Πράγμα, το λέω εκ των υστέρων, ουσιαστικά αδύνατο. Δεν ξέραμε αν ταξίδευαν στο σκάφος Έλληνες αστυνομικοί με πολιτικά, ούτε είχαμε βρει κάποιον τρόπο για να τους εντοπίσουμε. Οι πληροφορίες από την Ελλάδα μας διαβεβαίωναν ότι σίγουρα τα αεροπλάνα της Ολυμπιακής

---

1. Η ομάδα του Τζόβινε είχε σχεδιάσει την απαγωγή ενός τουριστικού πούλμαν στην περιοχή Πολύκαστρον της Μακεδονίας, για να αποδείξει ότι υπάρχει ένοπλη αντίσταση σε ελληνικό έδαφος. Το σχέδιο ματαιώθηκε την τελευταία στιγμή εξαιτίας της σοβιετικής εισβολής στην Τσεχοσλοβακία.

πετούσαν με αστυνομικούς ανάμεσα στους επιβάτες. Και ήταν ρεαλιστικό να είναι πράγματι έτσι.

Επιπλέον, μας έτυχε και κάποιο απρόοπτο, που μας έβαλε σε μεγάλη ανησυχία. Η προηγούμενη πτήση από Νέα Υόρκη προς Αθήνα με σταθμό στο Παρίσι, είχε υποστεί μεγάλη καθυστέρηση. Ένα ανώνυμο τηλεφώνημα στο αεροδρόμιο του Ορλύ είχε προειδοποιήσει για την ύπαρξη βόμβας στο σκάφος. Αυτό το γεγονός εξανέμισε και τις τελευταίες αμφιβολίες μας: ήμασταν πλέον βέβαιοι ότι στο αεροπλάνο ταξίδευαν αστυνομικοί με πολιτικά.

Η αεροπειρατεία μας έπρεπε να εκδηλωθεί την Παρασκευή. Το τηλεφώνημα φάρσα είχε γίνει την Τετάρτη κι εγώ το πληροφορήθηκα το πρωί της Πέμπτης. Δεν θέλησα να ματαιώσω την όλη επιχείρηση, αλλά θεωρούσα πλέον βέβαιο ότι, στην περίπτωση που δεν είχαν ήδη φροντίσει από πριν, σίγουρα στην επόμενη πτήση θα έβαζαν κάποιον αστυνομικό ανάμεσα στους επιβάτες.

Στην πτήση μας ταξίδευε και ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, Παύλος Τοτόμης. Το ξέραμε, διότι μας το είχε αποκαλύψει μια πηγή μας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν ένας Έλληνας μονίμως εγκατεστημένος στις Η.Π.Α., που δεν είχε καμία σχέση ούτε με το Π.Α.Κ. του Ανδρέα Παπανδρέου, ούτε με τον Κώστα Τσίμα, που ήταν το συνωμοτικό δαιμόνιο εκείνης της οργάνωσης και που τότε δεν είχα ακόμη γνωρίσει. Αυτός ο Έλληνας, το όνομα του οποίου δεν μπορώ να αποκαλύψω, παρέμεινε τελικά στις Η.Π.Α. και δεν ασχολήθηκε άλλο με τα κοινά. Δεν μας τον σύστησαν, παρά εμφανίστηκε από μόνος του, χρησιμοποιώντας κανάλια του Δημοκρατικού Κόμματος σε επαφή με το Ιταλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα. Ήδη από τότε ήμουν σε επαφή με διάφορα ρεύματα του Δημοκρατικού Κόμματος, που αποτελούνταν σχεδόν αποκλειστικά από μέλη ευρωπαϊκής προέλευσης, από σοσιαλιστικές, τροτσκιστικές και άλλες ομάδες. Μέσω λοιπόν, αυτών των διασυνδέσεων, αυτός ο ελληνο-αμερικανός ήρθε σε επαφή μαζί μας και μας έπεισε, διότι διέθετε τρανταχτά διαπιστευτήρια. Προσέξαμε να μην του αποκαλύψουμε τα σχέδια μας, αλλά χρησιμοποιήσαμε ευρέως τις πληροφορίες που μας διοχέτευε.

Αυτός ο Έλληνας μας περιέγραψε τον Τοτόμη ως άνθρωπο της χούντας που έπαιξε «καθοριστικό ρόλο» στη θανατική καταδίκη του Παναγούλη. Θα μπορούσε να είναι ένας πρώτης τάξεως όμηρος, αλλά τότε δεν ξέραμε καλά ποιος ακριβώς ήταν. Το μόνο που ξέραμε ήταν ότι ο Τοτόμης ήταν ένας από τους ελάχιστους μη στρατιωτικούς της πραξικοπηματικής κυβέρνησης. Άρα, εκ των υστέρων, θα μπορούσε να αποτελέσει την περίτρανη απόδειξη της βασικής θέσης μας: η χούντα είναι αδύναμη. Τελικά όμως δεν ασχοληθήκαμε και πολύ μαζί του. Η παρουσία του στο αεροπλά-

νο δεν ήταν καθοριστική. Η αεροπειρατεία θα εκδηλωνόταν ούτως ή άλλως.

Μια περαιτέρω δυσκολία αφορούσε τα όπλα που έπρεπε να πάρουμε μαζί μας. Μέχρι τότε είχαμε προμηθευτεί οπλισμό μάλλον βαρύ, κατάλληλο για επιχειρήσεις εδάφους. Ήταν όπλα που δεν χρησίμευαν σε μια αεροπειρατεία. Χρειάστηκε όμως να κάνουμε χίλιες δυο συζητήσεις, πολλές φορές υψώνοντας τον τόνο της φωνής μας, για να πειστούν όλοι ότι έπρεπε να κουβαλήσουμε επάνω στο αεροπλάνο ελαφρύ οπλισμό, βεβαίως, αλλά άσφαιρο. Η επιχείρηση έπρεπε πάση θυσία να είναι καθαρή, αναιμακτη. Η προτεραιότητα έπρεπε να δοθεί στο επικοινωνιακό στοιχείο, όχι στη στρατιωτική αποτελεσματικότητα. Το αντίθετο, δηλαδή, απ' ό,τι ίσχυε στην επιχείρηση Πολύκαστρον, όπου η προτεραιότητα είχε δοθεί στο τελικό αποτέλεσμα. Στο Πολύκαστρο, ακόμη και αν χρειαζόταν να ρίξουμε κανονιές, η επιχείρηση έπρεπε να καταλήξει με στρατιωτική επιτυχία και γι' αυτό έπρεπε να είμαστε έτοιμοι ακόμη και να πυροβολήσουμε. Στο αεροπλάνο, αντίθετα, τα πιστόλια χρησίμευαν μόνο ως μέσο εκφοβισμού. Τότε δεν είχαν αναδειχτεί ακόμη милитарιστικού τύπου θέσεις, γι' αυτό τελικά πείστηκαν όλοι: δεν μπορούμε να διακινδυνεύσουμε να πέσει τελικά έστω και μια πιστολιά και να έχουμε νεκρούς ή να βάλουμε σε κίνδυνο όλους τους επιβάτες, γιατί μπορεί να σπάσει το φινιστρίνι και η καμπίνα να χάσει πίεση. Αυτό το ενδεχόμενο μας έβαζε σε μεγάλη ανησυχία όλους μας, ιδιαίτερα εκείνους που έπρεπε να παρακολουθήσουν την επιχείρηση από το έδαφος, ανάμεσα στους οποίους ήταν και η Αμερικανίδα γυναίκα μου, η Ντάνα Κλαϊρ. Είχε αναλάβει να μοιράσει την ανακοίνωση για τον Τύπο, αμέσως μόλις μάθαινε από τους συντρόφους μας στο Παρίσι ότι όλα πήγαν καλά. Έκανε κι εκείνη το καθήκον της στην εντέλεια.

Η ανακοίνωση μας έλεγε ότι η επιχείρηση είχε ετοιμαστεί «σε συντονισμό με τις ελληνικές δημοκρατικές οργανώσεις στο εξωτερικό που αναφέρονταν στον Ανδρέα Παπανδρέου» και γι' αυτό αποτελούσε μέρος «του προγράμματος δράσης της Ελληνικής Αντίστασης».

Η επιλογή μας να ανεβούμε στο αεροπλάνο με άσφαιρα πιστόλια είχε και την αρνητική της πλευρά. Ο καθένας μπορούσε να διαπιστώσει με μια ματιά ότι ήταν πραγματικά πιστόλια, όχι παιχνίδια. Αν επέβαινε κάποιος αστυνομικός στο σκάφος, θα μπορούσε να μας πυροβολήσει κι εμείς δεν θα ήμασταν σε θέση να αμυνθούμε.

Ούτε αληθεύει ότι κανείς δεν πυροβολεί μέσα σε ένα αεροπλάνο. Στην πραγματικότητα συνέβη πολλές φορές. Θυμάμαι μια αεροπειρατεία σε ένα αιθιοπικό αεροπλάνο, επί παραδείγματι, κατά τη διάρκεια της οποίας Ισραηλινοί αστυνομικοί άνοιξαν πυρ και σκότωσαν δυο άτομα. Ύστερα, οι

Ισραηλινοί τα κουκούλωσαν και δεν μαθεύτηκε ότι είχαν πυροβολήσει μέσα σε αεροπλάνο εν πτήση.

Τότε δεν υπήρχαν ακόμη ανιχνευτές μετάλλων. Έμπαινες κατευθείαν στην καμπίνα. Αν υπήρχαν ανιχνευτές, δεν θα καταφέραμε ποτέ να μπούμε. Μέχρι τότε δεν είχε εκδηλωθεί ποτέ αεροπειρατεία στην Ευρώπη. Οι Παλαιστίνιοι είχαν κάνει μια αεροπειρατεία στη Μέση Ανατολή. Ήταν εκείνη που είχε οργανώσει η Λεϊλά Χαλέντ σε αεροπλάνο των αερογραμμών του Λιβάνου. Πριν ακόμη, Αμερικανοί νεαροί είχαν κάνει αεροπειρατείες και είχαν προσγειωθεί στην Κούβα. Κανείς όμως δεν είχε σκεφτεί ότι μπορούσε να συμβεί κάτι παρόμοιο και στην Ευρώπη.

Μια άλλη, ιδιαίτερα κουραστική δουλειά ήταν εκείνη που είχαμε κάνει τους προηγούμενους μήνες στη Ρώμη. Ερευνήσαμε σε βάθος για να καταλάβουμε ποιο ήταν το νομικό καθεστώς του αεροπειρατή. Πέρασα πολλές εβδομάδες στη Βιβλιοθήκη Αλεξαντρίνα του Πανεπιστημίου της Ρώμης μελετώντας διεθνείς συνθήκες, προπαντός εκείνη του Τόκιο. Τότε ίσχυε μια νομική εξίσωση του αεροπειρατή με τον πειρατή. Βεβαίως, στα αεροπλάνα δεν μπορούσες να κάνεις όπως στα πλοία, που κρεμούσες τον πειρατή στο κεντρικό κατάρτι...

Είχαμε σπουδαία σημεία αναφοράς τόσο στην Ιταλία όσο και στη Γαλλία. Εκεί, εκτός από τους σοσιαλιστές, είχαμε επαφές και με τον κομμουνιστικό χώρο. Ο ανταποκριτής της αριστερής εφημερίδας της Ρώμης «Παέζε Σέρα», ο Φάντι, αδελφός του τότε περιφερειάρχη της Λιμυλίας- Ρωμανίας, μας βοήθησε, μαζί με όλη την οικογένεια του, να λύσουμε μια σειρά από προβλήματα επιμελητείας. Πήγα να τους βρω στο σπίτι τους κοντά στο σταθμό του μετρό Μπαλάρ αμέσως μόλις έφτασα στο Παρίσι. Εκεί έκανα κι ένα λαθάκι. Στο χάρτη του Παρισίου σημείωσα το σταθμό και αμέσως μετά τη σύλληψη μου η αστυνομία με ρώτησε γιατί τον είχα σημειώσει. Τους αράδιασα κάποιο ψέμα.

Στο Παρίσι είχε προετοιμάσει την έλευση μας μια Γερμανίδα συντρόφισσα. Είχε κάνει τις απαραίτητες επαφές. Ήμασταν μια πραγματικά διεθνής ομάδα. Φροντίζαμε όμως να μην έχουμε Έλληνες ανάμεσα μας, για ευνόητους λόγους ασφαλείας. Ο μόνος Έλληνας ήταν εκείνος στις Η.Π.Α. που μας είχε δώσει πληροφορίες για την πτήση μας.

Εκτός από εκείνο του ελληνο-αμερικανού, ένα άλλο όνομα που δεν μπορώ να αναφέρω είναι εκείνο ενός πιλότου της Αλιτάλια που μας συμπαραστάθηκε με αποφασιστικότητα. Μας βοήθησε να εκπαιδευτούμε καλά. Ήξερε σχεδόν τα πάντα για τις προθέσεις μας. Ήταν ο μόνος που ήξερε χωρίς να ανήκει στην ομάδα μας. Ήξερε ότι η επιχείρηση θα ξεκινούσε από το Ορλύ και ότι θα χτυπούσαμε ελληνικό αεροπλάνο. Εννοείται ότι δεν του είπαμε ούτε τη μέρα, ούτε την πτήση. Η στάση του είναι ενδεικτική του πνεύμα-

τος που επικρατούσε τότε. Δεν είχαν ακόμη εμφανιστεί οι Ερυθρές Ταξιαρχίες, άρα μπορούσαμε να βασιστούμε στην υποστήριξη και την αλληλεγγύη πολλών συντρόφων, δημοκρατών, αντιφασιστών. Η αλληλεγγύη γινόταν ιδιαίτερα θερμή όταν γινόταν σαφές ότι αγωνιζόμασταν για τη δημοκρατία στην Ελλάδα.

Αποφασίσαμε λοιπόν να διατρέξουμε τον κίνδυνο και να αποκαλύψουμε σχεδόν τα πάντα στον πιλότο φίλο μας. Εκείνο που μας ενδιέφερε περισσότερο ήταν το εξής: με ποιον τρόπο τα αεροπλάνα βγαίνουν από το χώρο ελέγχου του αεροδρομίου του Ορλύ; Ποιοι είναι οι αεροδιάδρομοι; Πόσος χρόνος χρειάζεται για να φτάσουμε στο πρώτο επίπεδο ύψους κι ύστερα στο δεύτερο; Μέχρι τότε, λοιπόν, μπορούσαμε να ζητήσουμε στον πιλότο να γυρίσει πίσω στο Ορλύ, λέγοντας στον πύργο ότι δέχθηκε βλάβη; Αν το αεροπλάνο είχε στο μεταξύ περάσει κάτω από τον έλεγχο ενός άλλου πύργου ελέγχου, δεν θα μας έστελναν πίσω αλλά σε κάποιο άλλο αεροδρόμιο. Εμείς αντίθετα θέλαμε να γυρίσουμε πίσω στο Ορλύ, διότι είχαμε τους συντρόφους μας που μας περίμεναν εκεί με μια μηχανή λήψεως.

Ο πιλότος μας, εξάλλου, γνώριζε πολύ καλά εκείνο το αεροδρόμιο. Η όλη επιχείρηση έπρεπε να διεξαχθεί μέσα στα πρώτα τέσσερα λεπτά μετά την απογείωση.

Στην προπαρασκευαστική φάση της αεροπειρατείας είχαμε και δύο διαγραφές. Κατά πάσα πιθανότητα, ήταν λάθος μας να αποβάλουμε αγωνιστές την παραμονή μιας επιχείρησης. Και φάνηκε, όταν αποδείχτηκε ότι ο ένας από τους δύο διαγραφέντες ήταν εκείνος που έκανε το ανώνυμο τηλεφώνημα στο γραφείο της Ολυμπιακής στο Ορλύ για την υποτιθέμενη βόμβα στην πτήση Νέα Υόρκη - Αθήνα. Το καταλάβαμε εκ των υστέρων. Η πτήση που καθυστέρησε εξαιτίας αυτού του τηλεφωνήματος ήταν ακριβώς η τελευταία πριν από τη δική μας. Ούτε πριν ούτε μετά έγιναν άλλα τηλεφωνήματα. Σύμφωνα με όσα διάβασα στη «Φιγκαρό», ήταν κάποιος που μιλούσε Γαλλικά με ξενική προφορά. Ήταν κάποιος που γνώριζε αρκετά καλά τα σχέδια μας, αλλά αγνοούσε την ακριβή ημερομηνία. Ήθελε να μας συλλάβουν και θα το είχε καταφέρει αν είχαμε πάρει την προηγούμενη πτήση.

Ο ένας από τους δύο διαγραφέντες είχε λακίσει. Μπορούσε να μείνει σπίτι του χωρίς πολλές εξηγήσεις. Βεβαίως, επικρατούσε μεγάλη ένταση και δεν θα αποδέχονταν όλοι μια τέτοια απόφαση. Ίσως να πλακωνόμασταν και στο ξύλο. Ο δεύτερος ήταν ο πιο επικίνδυνος. Ήταν εκείνος χάρη στον οποίο είχαμε προμηθευτεί το αυτόματο Τόμσον. Είχε σημαντική θέση στην ομάδα και είχε ήδη συμμετάσχει στην επιχείρηση Πολύκαστρον. Σε κάποια φάση αντιλήφθηκα ότι μια γυναίκα που δεν ανήκε στην ομάδα μας, η πρώτη σύζυγος αυτού του συντρόφου και μετέπειτα ερωμένη του άλλου

συντρόφου μας, ήταν πλήρως ενημερωμένη για τις δραστηριότητές μας. Και όχι μόνο: είχε αρχίσει να το συζητάει δεξιά και αριστερά. Διαπίστωνα συνεχώς διαρροές και είχα ανησυχήσει πάρα πολύ. Ο Δημήτρης Μανωλιτσάκης, ένας σύντροφος του κινήματος του Ανδρέα Παπανδρέου, μου είχε αναφέρει ότι στο περιβάλλον των Ελλήνων δημοκρατών κυκλοφορούσε η φήμη ότι «κάτι ετοιμαζόταν». Πρόσθεσε μάλιστα ότι το άκουσε σε συζήτηση στο εστιατόριο του πανεπιστημίου. Αν η φήμη αυτή έφτανε στα αφτιά της αστυνομίας, θα μας συνειλάμβαναν όλους.

Προσωπικά, δεν είχα καμία αμφιβολία ότι υπεύθυνη για τη διαρροή ήταν η σύζυγος-ερωμένη. Πήγα λοιπόν και βρήκα τον πρώην άνδρα της και του είπα ορθά κοφτά να της κλείσει το στόμα. Εκείνος αρνήθηκε οποιαδήποτε παρέμβαση κι έλεγε ότι δεν έφταιγε εκείνη. Η στάση του ήταν μια ακόμη επιβεβαίωση των υποψιών μου για όλο το τρίγωνο. Φτάσαμε έτσι στη διαγραφή, που δεν έγινε με το γάντι: τους πετάξαμε κυριολεκτικά έξω. Αυτό ήταν λάθος μας. Σε αυτές τις περιπτώσεις ή φτάνεις στο σημείο να τους πυροβολήσεις και να κρύψεις ύστερα το πτώμα, ή κάνεις τον χαζό. Διότι ο διαγραμμένος θα σε εκδικηθεί, όπερ και εγένετο.

Διοικητής της επιχείρησης αεροπειρατείας ήμουν εγώ. Γι' αυτό φρόντισα να μάθω με όλες τις λεπτομέρειες για τον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται η συζήτηση ανάμεσα στο πιλότο και τον πύργο ελέγχου, όλη τη ρουτίνα. Αυτή η ρουτίνα έλεγε ότι η πρώτη εντολή που έπρεπε να δώσω (και που όντως έδωσα) ήταν να βάλει σε λειτουργία το megάφωνο, ώστε να ακούω όσα έλεγε ο πύργος ελέγχου. Στη βάση των υποδείξεων του πύργου, μπορούσα να καταλάβω ποια θα μπορούσε να είναι η επόμενη κίνησή μου και τι θα έπρεπε να πω στον πιλότο να τους μεταφέρει.

Στην πραγματικότητα, ο πύργος δεν αντιλήφθηκε ότι εκδηλώθηκε αεροπειρατεία. Είχα πει στον πιλότο να αναφέρει ακριβώς ό,τι έπρεπε να αναφέρει σε φυσιολογικές συνθήκες, με τη δική του γλώσσα και πάντα τη σωστή στιγμή. Όλη η ρουτίνα λοιπόν κύλησε ομαλά, μέχρις ότου ισχυριστήκαμε ότι είχαμε βλάβη σε έναν κινητήρα και ζητήσαμε να μας διαθέσουν έναν διάδρομο για επείγουσες ανάγκες. Εμείς είχαμε ήδη υπολογίσει ποιον θα επέλεγαν.

Οι σύντροφοί μας είχαν πάρει θέση στην ταράτσα του αεροδρομίου με τη φωτογραφική μηχανή. Θέλαμε να έχουμε φιλμ των 8 μιλιμέτρ. Τη μηχανή έπρεπε να τη φέρει η Γερμανίδα συντρόφισσα, αλλά τελικά κάτι συνέβη και τελικά δεν υπάρχει φιλμ με την άφιξη μας, μόνο φωτογραφίες. Δυσκολεύτηκαν μάλιστα να βάλουν το φιλμ μέσα στη μηχανή. Η αδελφή μου, που συμμετείχε στην ομάδα, είδε μια ομάδα δημοσιογράφων που περιμέναν το φέρετρο ενός επωνύμου και τους ζήτησε να την βοηθήσουν. Όταν προσγειώθηκε το δικό μας αεροπλάνο, οι δημοσιογράφοι μυρίστηκαν

ότι κάτι τρέχει: είδαν την αδελφή μου να τραβάει τη μια φωτογραφία μετά την άλλη και ύστερα όλη την ομάδα να απομακρύνεται διακριτικά για να μην πέσει στα χέρια της χωροφυλακής. Οι δημοσιογράφοι έτρεξαν πίσω τους, αλλά οι σύντροφοί μας κατάφεραν να απομακρυνθούν.

Εκείνο που φοβόμουν, ήταν μην τυχόν και συμβεί κάτι επάνω στο αεροπλάνο και τα ρίξουν ύστερα όλα επάνω στις πλάτες μας. Φοβόμουν, με άλλα λόγια, τους ενδεχόμενους Έλληνες αστυνομικούς επάνω στο αεροπλάνο, που θα μπορούσαν να μας πυροβολήσουν ή, πιο ρεαλιστικά, να μας συλλάβουν. Σε αυτή την περίπτωση, πριν οι δικοί μας καταλάβουν τι ακριβώς συνέβη, η ελληνική αστυνομία θα είχε όλο τον καιρό στη διάθεσή της να ασκήσει τις γνωστές πιέσεις επάνω μας.

Είχαμε λάβει κι ένα άλλο μέτρο ασφαλείας. Πριν φύγω για το Παρίσι, είχα κάνει μια κουβέντα με τον Τζωρτζ Άρμστρονγκ, τον ανταποκριτή στη Ρώμη της «Γκάρντιαν». Μόνον ένας τύπος σαν κι εκείνον μπορούσε να πάρει μέρος σε τέτοια τρέλα: του εξήγησα τι πηγαίναμε να κάνουμε, χωρίς να του πω φυσικά την ημερομηνία. Μόνο την τελευταία στιγμή έδωσα σήμα σε μια Αμερικανίδα φίλη και τον ενημέρωσε αμέσως. Η Αμερικανίδα, με τη σειρά της, δεν ήξερε τι ακριβώς αφορούσε η πληροφορία που μετέφερε. Με άλλα λόγια, είχαμε εφαρμόσει όλα τα συστήματα ασφαλείας για να μην υπάρξουν διαρροές. Τελικά, ο Άρμστρονγκ έκανε τα πάντα για να βρεθεί κι εκείνος στην ίδια πτήση. Την επομένη, η «Γκάρντιαν» έκανε πραγματικό σκουπ, περιγράφοντας με κάθε λεπτομέρεια τι ακριβώς συνέβη μέσα στην καμπίνα.

Οι επιβάτες ήταν σχεδόν όλοι τους Αμερικανοί. Όταν πήραν την προκήρυξη μας, που με πολύ επαγγελματικό τρόπο μοίρασαν οι αεροσυνοδοί, νόμισαν ότι ήταν το μενού. Ο Άρμστρονγκ απέδειξε ότι το έλεγε η καρδιά του. Σε κάποια φάση προσπάθησε να φτάσει μέχρι το πιλοτήριο. Έκανα ότι δεν τον ξέρω και του είπα απότομα και κοφτά να γυρίσει στη θέση του. Το πιο σημαντικό για μας ήταν ότι είχαμε επάνω στο αεροπλάνο τον μάρτυρά μας.

Μέχρι την τελευταία στιγμή ήμουν σε συνεχή κατάσταση συναγερμού. Παρατηρούσα με μεγάλη προσοχή κάθε λεπτομέρεια, προσπαθούσα να αποφύγω οποιοδήποτε απρόοπτο. Προσπαθούσα να διακρίνω και τον Μαουρίτσιο, που έφτασε στο Παρίσι μόνος του, ακολουθώντας άλλη διαδρομή. Τελικά, έφτασε στο τσεκ ιν με καθυστέρηση και όλο αυτό το διάστημα εγώ σκεφτόμουν τι θα μπορούσα να κάνω μόνος μου. Ήταν σαφές ότι θα προχωρούσα μόνος μου, αλλά έπρεπε να αλλάξω το σχέδιο. Θέλαμε να δείξουμε ότι πίσω μας βρισκόταν κάποια οργάνωση. Δεν θέλαμε επ' ουδενί λόγο να φανεί σαν πρωτοβουλία ενός μόνον ατόμου, που ενδεχομένως θα μπορούσε να θεωρηθεί ανισόρροπος.

Σε αυτές τις περιστάσεις η παρατηρητικότητα οξύνεται. Εξαιτίας του ανώνυμου τηλεφωνήματος ήμουν σε επιφυλακή και κοιτούσα με μεγάλη προσοχή μην τυχόν και διακρίνω αστυνομικούς με πολιτικά σε κατάσταση συναγερμού. Και για εντοπίσω τους ενδεχόμενους Έλληνες αστυνομικούς ανάμεσα στους επιβάτες.

Τελικά υπήρχαν ή όχι; Δεν αποσαφηνίστηκε ποτέ. Είναι βέβαια περίεργο να μην υπήρχαν. Στην προηγούμενη πτήση πετούσε και ο γιος του Ωνάση. Αυτό από μόνο του θα έπρεπε να τους βάλει σε συναγερμό. Το πρώτο που θα έκανα εγώ στη θέση τους, θα ήταν να επιβιβάσω αστυνομικούς στις πιο επικίνδυνες πτήσεις. Μπορεί όμως να μην πρόλαβαν. Ίσως από την Τετάρτη μέχρι την Παρασκευή να μην είχαν τον απαιτούμενο χρόνο για να στείλουν αστυνομικούς. Εκείνο που φοβόμουν ήταν μην τυχόν και τους έστειλαν να επιβιβάστούν στο Παρίσι. Τελικά, εμείς δεν είδαμε αστυνομικούς επάνω στο σκάφος. Αν υπήρχαν, είχαν σίγουρα τη δυνατότητα να επέμβουν. Ιδιαίτερα προς το τέλος της αεροπειρατείας, όταν συγκρούστηκα με τον Τοτόμη.

Αυτά όμως δεν τα ήξερα τη στιγμή της επιβίβασης. Κοιτούσα προσεκτικά τους άλλους επιβάτες. Κι έφτασα στο συμπέρασμα ότι κανένας απ' όσους έβλεπα δεν έμοιαζε με αστυνομικό.

Όταν κάθισα στη θέση μου, έριξα μια ματιά σε εκείνους που κάθονταν δίπλα μου. Δεν έπρεπε να έχω κανέναν τόσο κοντά μου ώστε να είναι σε θέση να με σταματήσει. Ήμουν με τα νεύρα τεντωμένα.

Είχα εισιτήριο πρώτης θέσης. Η αεροσυνοδός μας έφερε σαμπάνια κι εκεί παραβίασα τον κανόνα: «Ίσως να είναι το τελευταίο πράγμα που κάνω», σκέφτηκα. Τότε η Ολυμπιακή προσέφερε την εξής υπηρεσία: έγγραφες το γράμμα σου κι εκείνοι αναλάμβαναν να το ταχυδρομήσουν στην Αθήνα. Κάθισα έτσι κι έγραψα ένα σύντομο σημείωμα στη γυναίκα μου: «Χαιρετισμούς από την πτήση ΟΑ 410», ώστε να μάθει ότι ήμουν όντως σε εκείνη την πτήση, στην περίπτωση που οι αστυνομικοί με απήγαν ή με εξαφάνιζαν. Έκλεισα το φάκελο και το παρέδωσα στην αεροσυνοδό. Μετά, το σημείωμα αυτό εξαφανίστηκε. Δεν έφτασε ποτέ στη γυναίκα μου.

Προσπάθησα να ηρεμήσω κάπως και μπήκα αμέσως στο μηχανισμό των δευτερολέπτων: μετρούσα τους χρόνους και υπολόγιζα τη ρότα μας. Οφείλω να πω ότι όλα έγιναν στην εντέλεια. Όταν όρμησα μέσα στο πιλοτήριο, η συνομιλία ανάμεσα στον πιλότο και τον πύργο ελέγχου ήταν ακριβώς στο σημείο που υπολόγιζα ότι θα ήταν, σύμφωνα με τις οδηγίες που μας είχε δώσει ο πιλότος της Αλιτάλια.

Αυτές είναι επιχειρήσεις που απαιτούν κάποιον βαθμό βίας. Πρέπει να φωνάζεις, όπως στις λαβές του τζούντο. Από τη στιγμή όμως που αρχίζει η δράση, κάθε φόβος εξαφανίζεται. Η δύσκολη φάση είναι η αναμονή.

Θυμάμαι ότι έκανε κρύο. Ήταν μια γριζία μέρα, ένας κλασικός παρισινός Νοέμβρης. Το προηγούμενο βράδυ αναγκαστήκαμε να πετάξουμε μερικά όπλα. Είχαμε κουβαλήσει από τη Ρώμη πάρα πολλά. Αναγκάστηκα να τα πετάξω στο Σηκουάνα για να μην αφήσουμε ίχνη πίσω μας. Δεν μπορούσα να τα δώσω σε κανέναν διότι οι εντολές ήταν κατηγορηματικές: από τη στιγμή που θα αναχωρούσαμε από την Ιταλία, δεν έπρεπε να έχουμε καμία επαφή με κανέναν. Έτσι, ο Μαουρίτσιο είχε φτάσει με άλλο τρένο και είχε πάει να μείνει σε άλλο ξενοδοχείο. Μετά, όταν με ανέκριναν οι χωροφύλακες, τους έδωσα το όνομα του ξενοδοχείου όπου είχα διανυκτερεύσει και οι έρευνες σταμάτησαν εκεί. Βοήθησε και το γεγονός ότι και εκείνους άλλο τους ενδιέφερε: ήθελαν να εμπλέξουν κάποιους Γάλλους αριστεριστές με την κατηγορία ότι μας είχαν υποστηρίξει στα πλαίσια κάποιας «συνωμοσίας». Επέμειναν πολύ επάνω σε αυτό, αλλά τελικά απογοητεύτηκαν. Αν κατάφεραν έστω και στο ελάχιστο να αποδείξουν ότι είχαμε οποιαδήποτε επαφή με κάποια αριστεριστική ομάδα της Γαλλίας, θα έκλειναν αμέσως κάποιο κόσμο στη φυλακή και θα προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν πολιτικά το γεγονός.

Η φιλοδοξία μας ήταν να είμαστε απόλυτα ακριβείς και αποτελεσματικοί. Νομίζω ότι τα καταφέραμε. Ένας από τους παράπλευρους στόχους μας ήταν να εξαναγκάσουμε τη γαλλική κυβέρνηση να μας υποστηρίξει. Να πάρει θέση, με άλλα λόγια, ακόμη πιο δραστικά εναντίον της χούντας. Για να το πετύχουμε, ζητήσαμε να μας απελάσουν στην Ιταλία στη βάση του σκεπτικού, που δεν είναι και τόσο παράλογο, ότι η επιχείρηση δεν στράφηκε εναντίον της Γαλλίας, ούτε χτυπήσαμε γαλλικό αεροπλάνο. Μόνο που εκδηλώθηκε στον εναέριο χώρο της Γαλλίας και αυτό έδινε νομική βάση στις απαιτήσεις των Γάλλων δικαστών. Γνωρίζαμε καλά όμως ότι η εισαγγελία του Παρισιού ήταν πολύ ευαίσθητη σε ορισμένου είδους πολιτικά κελεύσματα. Ακόμη και σήμερα, επί παραδείγματι, δεν είναι σαφές πώς δολοφονήθηκε ο ηγέτης της ανεξαρτησίας του Μαρόκου Μπεν Μπαρκά, μια ιστορία του μακρινού 1965.

Θεωρούσαμε λοιπόν εφικτή την έκδοσή μας στην Ιταλία. Ξέραμε ότι ο σοσιαλιστής ηγέτης Πιέτρο Νένι θα αναλάμβανε γρήγορα το Υπουργείο Εξωτερικών. Άρα τα πολιτικά επακόλουθα της ενέργειάς μας θα μπορούσαν να είναι πρώτου μεγέθους: θα επιτυγχάναμε εμπλοκή δύο σημαντικών κυβερνήσεων, εκείνης του Παρισιού κι εκείνης της Ρώμης, σε στρατευμένη δράση, σαφέστατα πέρα από τα όρια νομιμότητας.

Εκείνη την εποχή η αεροπειρατεία δεν ήταν ακόμη ιδιώνυμο έγκλημα. Και αυτό εξηγεί γιατί τελικά με καταδίκασαν μόνο σε οκτώ μήνες φυλακή. Μπόρεσαν να με καταδικάσουν, μόνο συσσωρεύοντας διάφορα άλλα εγκλήματα, όπως παράνομη οπλοφορία, βιαιότητες, κ.ά. Η καταδίκη ήταν

πολύ επιεικής και αυτό δείχνει ότι τελικά, η Γαλλία τάχτηκε με το μέρος μας. Όταν καταδικάζεις σε μόνον οκτώ μήνες κάποιον που έκανε τόσο μεγάλο έγκλημα, που είχε καταλάβει τα πρωτοσέλιδα όλων των εφημερίδων κ.λπ., σήμαινε ότι ήθελες να στείλεις ένα μήνυμα δυσaréσκειας στη χούντα. Αν η επιχείρησή μας στρεφόταν εναντίον κάποιας άλλης κυβέρνησης, σίγουρα δεν θα τη γλυτώναμε τόσο φτηνά.

Το αεροπλάνο που έπρεπε να καταλάβουμε ήταν ένα Μπόινγκ 707. Η εκπαίδευση με τον πιλότο της Αλιτάλια ήταν πολύ σημαντική, αλλά επί τόπου κατάλαβα πόσο σημαντικό είναι να καταλάβεις και τη ψυχολογία του πιλότου που υφίσταται αεροπειρατεία. Ο πιλότος φίλος μας ήξερε ήδη και προσπάθησε με κάθε τρόπο να μας το εξηγήσει, ότι, από τη στιγμή που ο Έλληνας πιλότος διαπίστωνε ότι είχα τον πραγματικό έλεγχο του σκάφους, θα έβγαζε μια σειρά συμπεράσματα. Το πιο σημαντικό από τα οποία ήταν ότι έπρεπε να υπακούσει. Μπορεί να φανεί παράξενο σε όσους δεν κυβερνούν αεροπλάνα, αλλά είναι ακριβώς έτσι. Όταν κάποιος παίρνει το αεροπλάνο κάτω από τον έλεγχό του, ακόμη και με τη βία, για τον πιλότο είναι φυσιολογικό να κάνει ό,τι του λέει. Στη νοοτροπία τους, ο αεροπειρατής είναι εκ των πραγμάτων ο νέος κυβερνήτης. Και η απόδειξη είναι η βοήθεια που μου προσέφερε ο πιο ηλικιωμένος από την τριάδα στο πιλοτήριο, ο πλοηγός. Αυτός ο πλοηγός, που μου έδωσε την εντύπωση ότι κοιτούσε με συμπάθεια την υπόθεσή μας, έδειξε να καταλαβαίνει αμέσως την κατάσταση και συνεργάστηκε ενεργά για να ηρεμήσει τον πιλότο.

Τα όπλα που κουβαλήσαμε μαζί μας ήταν ένα πιστόλι Μπερέτα 9, που χρησιμοποίησα εγώ και μια χειροβομβίδα SRCM γεμισμένη με άμμο, που κρατούσε ο Μαουρίτσιο. Ήταν κατακόκκινη και πολύ εντυπωσιακή: όλοι κατάλαβαν περί τίνος επρόκειτο. Αν παρουσιάζονταν προβλήματα με το πλήρωμα ή με τους επιβάτες (που τελικά δεν παρουσιάστηκαν), τα δυο αυτά όπλα ήταν γερό μέσο αποτροπής.

Στην εκπαίδευση που είχαμε κάνει για την προηγούμενη επιχείρηση στο Πολύκαστρο, είχαμε μάθει στοιχειωδώς πώς να τα χρησιμοποιούμε. Εκείνο που οπωσδήποτε παίζει καθοριστικό ρόλο, είναι η αποφασιστικότητα. Όποιος αποφασίζει να οργανώσει μια τέτοιου είδους επιχείρηση, πρέπει να κατανοήσει ότι θα πάρει κάτω από τον έλεγχό του ένα τεράστιο όχημα. Δεν μπορεί να λέει βλακειές, ούτε να δίνει ηλίθιες προσταγές, του τύπου «πηγαίνετε εκεί ή πηγαίνετε αλλού». Το πλήρωμα πρέπει να καταλάβει ότι ξέρεις πολύ καλά τι θέλεις.

Εμείς αποφασίσαμε να περιορίσουμε γεωγραφικά την επιχείρηση διότι, προπαντός, θέλαμε να εμπλέξουμε τη γαλλική κυβέρνηση. Η Γαλλία έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Ο δεύτερος λόγος

ήταν ότι θέλαμε να φέρουμε σε πέρας με τον πιο άψογο τρόπο την επιχείρηση, για να μην δώσουμε λαβή στη χούντα. Την εντολή δηλαδή για αλλαγή πορείας έπρεπε να τη δώσει ο πύργος ελέγχου του Ορλύ και ο πιλότος να την εκτελέσει. Το μόνο που δεν μπορέσαμε να κάνουμε, αλλά ευτυχώς στη δίκη το θέμα δεν ετέθη, ήταν ότι δεν αφήσαμε στο αεροπλάνο να κάνει μερικές βόλτες για να αδειάσει τις δεξαμενές του. Δεν μπορούσαμε να το επιτρέψουμε, ήταν κάτι που απαιτούσε οργάνωση εντελώς διαφορετικού τύπου, άρα προσγειωθήκαμε με τις δεξαμενές γεμάτες καύσιμα. Ο πιλότος όμως μας καθησύχασε, μας είπε ότι δεν υπάρχουν κίνδυνοι. Ούτε ο πύργος ελέγχου μας ζήτησε να κάνουμε κάτι τέτοιο. Αργότερα, στη δίκη, καταφέραμε να αποδείξουμε ότι οι επιβάτες δεν διέτρεξαν κανένα κίνδυνο, ότι η ενέργειά μας είχε οργανωθεί στην εντέλεια και ότι είχε καθαρά πολιτικό και συμβολικό χαρακτήρα.

Στο αεροδρόμιο είχαμε επιβιβαστεί χωρίς αποσκευές. Σήμερα κάτι τέτοιο θα προκαλούσε υποψίες. Τότε όμως κανείς δεν έδωσε σημασία. Όπως δεν πρόσεξαν, ένα άλλο λάθος μου. Όταν πήγα στα γραφεία της Ολυμπιακής στο Παρίσι για να βγάλω εισιτήριο, με ρώτησαν ποιος ήταν ο τελικός προορισμός μου. Εγώ, για λόγους προφύλαξης, είπα Θεσσαλονίκη. Η δεσποινίς όμως με πληροφόρησε ότι η Ολυμπιακή προσέφερε δωρεάν την πτήση Αθήνα - Θεσσαλονίκη. Εγώ σαν χαζός της απάντησα ότι δεν με ενδιαφέρει. Μετάνιωσα αμέσως, αλλά την είχα κάνει τη γκάφα μου. Προσπάθησα να τραυλίσω κάτι του τύπου «Α ναι, Ευχαριστώ πολύ», αλλά μάλλον δεν έδειξα την πρόπουσα ευγνωμοσύνη προς τον κύριο Ωνάση. Ευτυχώς, πέρασα απαρατήρητος.

Εγώ, λοιπόν, βρισκόμουν στην πρώτη θέση και ο Μαουρίτσιο στην τουριστική. Την ώρα X, που είχαμε υπολογίσει με μεγάλη ακρίβεια, εκείνος έπρεπε να σηκωθεί από τη θέση του και να κάνει πως πηγαίνει προς την τουαλέτα. Θα περνούσε από μπροστά μου κι εγώ θα λάμβανα έτσι το μήνυμα ότι στην τουριστική θέση όλα ήταν εντάξει.

Όταν πέρασε από μπροστά μου, σηκώθηκα και κατευθυνθήκαμε μαζί προς το πιλοτήριο. Αυτή η Μπερέτα 9 είναι μάλλον βαρύ πιστόλι. Χρειάζεται να έχει κανείς θήκη. Εγώ αντίθετα το είχα βάσει στην τσέπη του σακακιού μου. Χωνόταν βαθιά μέσα στην τσέπη και δεν μπορούσα να το βγάλω γρήγορα. Είχα εξασκηθεί πολύ ώρα το προηγούμενο βράδυ στο ξενοδοχείο, αλλά δεν μπορούσα να κάνω τη χειρονομία αυτή, να το βγάλω με μιας, αστραπιαία κι εκφοβιστικά. Λίγο πριν περάσει από μπροστά μου ο Μαουρίτσιο, αποφάσισα λοιπόν να βγάλω το πιστόλι από την τσέπη μου και να το κρύψω κάτω από μια εφημερίδα, για να το έχω έτοιμο.

Συγκρουστήκαμε αμέσως με τρεις αεροσυνοδούς, δυο κοπέλες κι έναν άνδρα. Θέλαμε να παραλύσουν μπροστά στα όπλα. Ταυτόχρονα, δίναμε

προσταγές με τόνο κοφτό και αποφασιστικό. Μερικές φορές αρκεί ο τόνος της φωνής, ιδιαίτερα στα πρώτα δευτερόλεπτα.

Πιάσαμε πρώτο τον άνδρα αεροσυνοδό, που ήταν χειροδύναμος κι εν δυνάμει επικίνδυνος. Του κάρφωσα το πιστόλι στο πρόσωπο και του πρόσταξα στα Αγγλικά να μείνει ακίνητος στη θέση του. Και ο Μαουρίτσιο έκανε το ίδιο με τις δυο κοπέλες. Υπάκουσαν αμέσως και οι τρεις τους και δεν χρειάστηκε να χειροδικήσουμε, πράγμα που θέλαμε εξάλλου να αποφύγουμε με κάθε τρόπο. Οι αεροσυνοδοί ήταν πραγματικοί επαγγελματίες. Βεβαίως, τρόμαξαν, αλλά δεν έχασαν τον έλεγχο: ούτε κρίσεις υστερίας, ούτε φωνές, ούτε πανικός. Όταν μπήκαμε στο πιλοτήριο, ο Μαουρίτσιο φρουρούσε την πόρτα κι εγώ άρχισα να εξηγώ την κατάσταση στους τρεις πιλότους.

Όλα πήγαν πολύ καλά. Ο πιλότος ακολουθούσε κατά γράμμα τις οδηγίες μου κι εγώ παρακολουθούσα από το μεγάφωνο τι έλεγε ο πύργος ελέγχου. Οι ελεγκτές στον πύργο ορισμένα πράγματα δεν τα καταλάβαιναν, αλλά δεν φάνηκαν να υποπτεύονται τίποτα. Άκουγαν τη φωνή του πιλότου και αυτό τους αρκούσε.

Είχαμε ετοιμάσει προκηρύξεις στα Αγγλικά που μιλούσαν για τον Παναγούλη, για να πληροφορήσουμε τους επιβάτες για την ενέργειά μας αυτή. Τις δώσαμε στις αεροσυνοδούς κι εκείνες τις μοίρασαν με πολύ επαγγελματικό τρόπο. Τις είχαμε υπογράψει ως «International Commandos for Greece». Το κείμενο ήταν σύντομο. Λέγαμε ότι η αεροπειρατεία ήταν «το πρώτο βήμα στη διαρκή κινητοποίησή μας εναντίον του ελληνικού φασιστικού καθεστώτος». Κατηγορούσαμε τον Ωνάση και την Ολυμπιακή διότι «μεταφέρουν τουρίστες και επιχειρηματίες που με τα λεφτά τους βοηθούν τους δικτάτορες». Και τελειώναμε, εκθειάζοντας τον Παναγούλη ως «ήρωα της ελληνικής αντίστασης».

Το πλήρωμα, λοιπόν, συνεργάστηκε πλήρως. Τόσο που, καθώς γυρίζαμε πίσω στο Ορλύ, μια αεροσυνοδός πολύ σωστά μου υπέδειξε να καθίσω και να προσδεθώ διότι ήταν επικίνδυνο να στέκομαι όρθιος. Εγώ φυσικά την ευχαρίστησα και συνέχισα να στέκομαι όρθιος στο πιλοτήριο, ώστε να είμαι πάνω από τον πιλότο.

Στη δίκη, μερικούς μήνες αργότερα, ο περίφημος πλοηγός μου έκλεισε το μάτι και μου επιβεβαίωσε έτσι την εντύπωση που είχα κατά τη διάρκεια της αεροπειρατείας: ότι το γλεντούσε, ότι δεν έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τη χούντα. Αλλά και τα υπόλοιπα μέλη του πληρώματος αγνόησαν τις πιέσεις που σίγουρα το καθεστώς τους άσκησε και κράτησαν μια πολύ αποστασιοποιημένη στάση. Κατά τη διάρκεια της δίκης συνεχάρην, χωρίς ίχνος ειρωνείας, τον πιλότο για την άψογη προσγείωσή του. Παρ' όλο που στεκόμουν όρθιος και σε υπερένταση, δεν έχασα καθόλου την ισορροπία μου.

Υπολογίσαμε ότι η προσγείωση θα γινόταν στο διάδρομο Δέλτα, που ήταν και ο μόνος που φαινόταν από την ταράτσα. Αλλά αυτό το ερασιτεχνικό φιλμάκι των 8 μιλιμέτρ που ποτέ δεν γυρίστηκε, τελικά απέβη μοιραίο για μας. Σχεδόν αμέσως ανακαλύψαμε ότι ο διάδρομος εκείνος ήταν η μόνη γωνιά του αεροδρομίου του Ορλύ που υπόκειτο στη δικαιοδοσία της εισαγγελίας του Παρισιού. Όλα τα πολιτικά σχέδιά μας, να εμπλέξουμε δηλαδή άμεσα τη γαλλική και την ιταλική κυβέρνηση, έγιναν με μας καπνός. Μόνον εκείνος ο καταραμένος διάδρομος υπόκειτο στη δικαιοδοσία της εισαγγελίας της πόλης Κορμπέιγ.

Η προσγείωση ήταν η πιο δύσκολη στιγμή. Στο αέρα ελέγχαμε πλήρως την κατάσταση. Μετά την προσγείωση έπρεπε να παραδώσουμε τα όπλα μας με τρόπο πολύ μα πολύ θεαματικό. Οποιαδήποτε διφορούμενη κίνησή μας μπορούσε να καταλήξει σε τραγωδία: ο κίνδυνος ήταν να ανοίξουν πυρ και να μας σκοτώσουν και τους δυο. Υπολογίζαμε, βέβαια, στο φιλμάκι που θα τραβούσαν οι σύντροφοί μας από την ταράτσα, αλλά επρόκειτο πάντα για ενδεχόμενη απόδειξη εκ των υστέρων, για την υστεροφημία μας, ώστε να αποδειχτεί ότι δεν είχαμε προβάλει αντίσταση.

Μετά την προσγείωση, είπα στον πιλότο να καλέσει τη σκάλα. Ο άνθρωπος που την έφερε τα είχε χαμένα, έκανε ένα σωρό βόλτες ώσπου να φτάσει σε μας. Μόλις μπήκε η σκάλα στη θέση της, αμέσως ανοίξαμε πολύ προσεκτικά τη θυρίδα και φρόντισα, με πολύ αργές κινήσεις, να τοποθετήσω τα όπλα επάνω στην πλατφόρμα. Έπρεπε να είναι σαφές ότι παραδίδαμε τα όπλα: αν μας πυροβολούσαν εκείνη τη στιγμή, θα σκότωναν δυο αόπλους.

Φοβόμασταν επίσης και την ενδεχόμενη εξέγερση των επιβατών. Το μόνο που σημειώθηκε όμως, ήταν μια μικρή σύγκρουση με τον υπουργό Τοτόμη, που φαίνεται ότι ήταν εκείνος που φοβήθηκε περισσότερο απ' όλους. Ήταν ένας τύπος νέος, μάλλον εύρωστος. Φορούσε ένα λευκό φούτερ που έβγαζε μάτι από μακριά. Αφού παραδώσαμε τα όπλα, οι επιβάτες άρχισαν να πλησιάζουν προς το μέρος μας. Πολλοί από αυτούς ουσιαστικά δεν είχαν καν πάρει είδηση τι συνέβαινε. Ξεπρόβαλε σε κάποια φάση ο Τοτόμης και άρχισε να φωνάζει στα Ελληνικά. Δεν καταλάβαινα τι έλεγε, αλλά τον είδα να στέκεται μπροστά μου με επιθετικό ύφος. Δεν τόλμησε όμως να σηκώσει το χέρι του. Τον άρπαξα τότε από τον λαιμό και του έδωσα δυο ή τρεις γροθιές. Σταμάτησε αμέσως να διαμαρτύρεται.

Αφού διαπιστώσαμε ότι η κατάσταση έξω ήταν ήρεμη και ότι δεν φαινόταν κανείς με τουφέκι να σημαδεύει καταπάνω μας, κατεβήκαμε αργά αργά τη σκάλα, μόνοι μας. Δεν σηκώσαμε τα χέρια ψηλά, γιατί δεν θέλαμε να δώσουμε εσφαλμένες εντυπώσεις. Κάτω μας περίμενε ένα τζιπ της χωροφυλακής. Καθώς κατέβαινα τις σκάλες, αντιλήφθηκα ότι αν είχαμε

περισσότερο χρόνο στη διάθεσή μας, θα μπορούσαμε να ετοιμάσουμε ακόμη και σχέδιο διαφυγής. Θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε κάποιον με αυτοκίνητο στην έξω πλευρά του συρματοπλέγματος. Εμείς θα το βάζαμε στα πόδια, θα πηδούσαμε το συρματοπλέγμα και θα διαφεύγαμε σχετικά εύκολα. Τότε δεν επιτηρούσαν ακόμη κάθε γωνιά του αεροδρομίου. Ήταν ρεαλιστικό σχέδιο, αλλά το αντιληφθήκαμε μόνον εκεί τη στιγμή, όταν ήταν πια αργά.

Μας έχωσαν μέσα στο τζίπ της χωροφυλακής, που ήταν σκοτεινό, διότι είχαν καλύψει τα φινιστρίνια. Γρήγορα όμως αντιλήφθηκα ότι δεν μας πήγαιναν στο Παρίσι. Ρώτησα τον χωροφύλακα κι εκείνος μας είπε ότι, πράγματι, μας πήγαιναν στην Κορμπέιγ.

Μόνον τότε κατάλαβα το σοβαρό λάθος μας και υπέθεσα ποια τροπή θα έπαιρναν τα πράγματα: ο ανακριτής, πράγματι, κίνησε αμέσως τη διαδικασία ποινικής δίωξης και τότε κανείς δεν μπορούσε πια να κάνει τίποτα. Ο δικαστής Λαούτ ήταν πανευτυχής που έπεσε στα χέρια του αυτή η σπουδαία υπόθεση και δεν είχε καμία πρόθεση να επιτρέψει σε κανέναν να του την πάρει.

Στη φυλακή διαπίστωσα με ποιους ασχολείτο καθημερινά αυτή η εισαγγελία στα παρισινά περίχωρα: τσαντάκηδες, διαρρήκτες, πορτοφολάδες, τέτοιοι τύποι. Οι Γάλλοι χωροφύλακες μας είχαν φερθεί πολύ καλά. Οι κακοί ήταν οι αστυνομικοί της ταξιαρχίας για την καταπολέμηση των γκάνγκστερ, που έδερναν σκληρά τους συλληφθέντες τις πρώτες 48 ώρες κράτησης. Στη φυλακή άκουσα πολλούς κρατούμενους, ιδιαίτερα Κορσικανούς, να μου αφηγούνται τρομερά βασανιστήρια. Στην περίπτωση μας όμως επενέβη η χωροφυλακή του αεροδρομίου, ούτε καν τα CRS, τα γαλλικά MAT, που είχαν συγκρουστεί σκληρά με τους φοιτητές τον προηγούμενο Μάη.